

Gausėja visuomenei prieinamų eksponatų Raseinių rajone

JURGA ŽEMAITYTĖ

Nuotraukos – iš Aštuonračio važiuklės draugijos archyvo

Raseinių krašto muziejai turi senas ir galias veiklos tradicijas. Pats svarbiausias rajone – Raseinių krašto istorijos muziejus (Muziejaus g. 3, Raseiniai, tel. (8 428) 51 892, el. p. muziejus@raseiniai.lt). Jis turi 3 padalinius: Betygalos muziejų (Vytauto g. 16, Betygala, Raseinių r., tel.: (8 428) 51 892, (8 428) 54 985), Pasandravio istorinį draustinį / Poeto Maironio gimtinę (Bernotų ir Pasandravio k., Raseinių r., tel. (8 428) 41 335) ir Simono Stanevičiaus sodybą-muziejų (Kanopėnų k., Viduklės sen., Raseinių r., tel. (8 428) 51 892, 51 192, 8 682 45 436). Unikalus savo eksponatais yra Šiluvos Piligrimų centre (M. Jurgaičio 17 a) veikiantis Šiluvos muziejus. Trys muziejai lankytojų laukia Raseinių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Tai „Žemaičio“ gimnazijos „Kalno“ ir „Šaltinio“ vidurinių mokyklų istorijos muziejai. Savo muziejuką turi ir Raseinių „Žemaičio“ gimnazijos medžio meninio drožinėjimo studija „Druvis“. Įsteigė savo muziejų ir Raseinių rajono Viduklės S. Stanevičiaus gimnazijos Viduklės bendruomenės raidos centras. Ariogaloje nemažai vertingų eksponatų yra miestelyje veikiančios gimnazijos istorijos ir kraštotyros muziejuje. Kraštotyros muziejai veikia Betygalos Maironio vidurinėje, Girkalnio pagrindinėje, Nemakščių Martyno Mažvydo vidurinėje, Paupio pagrindinėje mokyklose.

NEMAKŠČIŲ TECHNIKOS MUZIEJUS

2007 m. turistiniuose maršrutuose, Raseinių krašto lankytojų vietų sąrašuose atsirado ir 2012 m. oficialiai įregistruotas Nemakščių technikos muziejus (Vyšnių g. 22, Nemakščiai, Raseinių r., tel. 8 687 49 215, el. p. astuonratis@gmail.com). Jis duris atvėrė 2007 m. liepos mėnesį – per Nemakščių miestelio jubiliejų. Tais pačiais metais Nemakščiuose buvo atkurta ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą Šiauliuose įkurta ir veikusi Aštuonratės važiuklės draugija. Dabartinis šios draugijos pirmininkas ir Nemakščių technikos muziejaus įkūrėjas – iš Nemakščių kilęs mechanikas Leonas Tamulevičius. Jis yra ir baikerių klubo dalyvis bei jo Garbės narys. Tad nieko nuostabaus, kad muziejaus atidarymo šventėje dalyvavo nemažai Raseinių, Kauno ir Tauragės klubų baikerių.

Pirmosios pasaulyje savaeigės aštuonratės važiuklės išradė-

Atkurtas P. Neveravičiaus sukonstruotas aštuonratis Nemakščių technikos muziejaus kieme

Nemakščių technikos muziejuje įdomių eksponatų gali pamatyti ir lauke

jo Pšemislovo Neveravičiaus garbei įkurtas muziejus veikia L. Tamulevičiaus tėvų sodyboje Nemakščiuose. Muziejus („Muziejus“) įtaigiai pristatomas Aštuonratės važiuklės draugijos interneto svetainės <http://www.astuonratis.lt> skyriuje „Muziejus“ (<http://www.astuonratis.lt/muziejus>). Čia pateikta daug iškalbingų gražiai įrengtos turtingos muziejaus ekspozicijos fragmentų.

Nemakščių technikos muziejaus ekspozicija išsamiai pasakoja apie Nemakščių apylinkėse 1865–1936 m. gyvenusį P. Neveravičių ir jo veiklą. Čia lankytojai turi galimybę pamatyti ir daugybę technikos eksponatų bei su Nemakščių krašto, jo apylinkių istorija susijusių kitų unikalių vertybių. Eksponuojama ir keletas P. Neveravičiui priklausiusių daiktų: 1852 m. lenkų kalba išleistas knygos „Kosmosas“ bei „Nerono mirtis“, kuriose yra P. Neveravičiaus autografa, taip pat ir du paveikslai iš konstruktoriaus sodybos svetainės. Muziejaus informacijoje skelbiama, kad šis muziejus nė vieno lankytojo nepalieka abejingo.

P. Neveravičiaus aštuonratį pagal archyvuose rastus brėžinius prieš 2007 m. atkūrė kaunietis mechanikas Leonas Tamulevičius. Su šiuo unikaliu vežimu 2012 m. galimybę susipažinti turėjo ir Vilniuje vykusios Kaziuko mugės dalyviai.

PŠEMISLOVAS NEVERAVIČIUS IR JO SUKONSTRUOTAS AŠTUONRATIS

Lietuviu save vadinęs bajoras Pšemislovas Neveravičius gimė Nemakščiuose. Jis buvo savamokslis, Kauno technikos žmonių gerbiamas konstruktorius, o savo gimtosiose apylinkėse

keistuoliu vadintas. Kaip rodo paskutiniųjų metų tyrimai, P. Neveravičius sukonstravo ir pagamino pirmąjį pasaulyje savaeigį vežimą su aštuoniais ratais. Jis du kartus didesnis už įprastą arklių traukiamą vežimą ir net tais laikais, kai neseniai dar tik buvo atsiradęs keturraštis automobilis, atrodė gana griezdiškas. Šis aštuonratis važiuodavo dviem vyrams sukant išcentrinio rato rankenas. Viduryje buvo didelis sukamas metalinis ratas. Sukuriama jėga per sliekinę pavara būdavo perduodama į galinius ratus. Šie ir stumdavo vežimą į priekį. Už galinius mažesni keturi priekiniai vežimo ratai, darant posūkį, sukrovosi reikiama kryptimi. Vežimas buvo didelis, bet visa platforma galėdavo apsisukti beveik vietoje. Tam, kad būtų lengviau atlikti tokį manevrą, važiuoklės viduryje prie dugno buvo įtaisyta svirtis. Ja buvo galima pakelti antrus nuo galo ratus. Jeigu tokio vežimo koks ratas ir sulūžtų, jis ir toliau galėtų judėti į priekį. Konstruktorius yra palikęs žinių, kad aštuonračio ilgis buvo kaip dviejų paprastų arklių traukiamų vežimų, o plotis toks, kad vežime tilpdavo 12 vyrų.

Aštuoni ratai vežimui suteikia stabilumo, juo galima važiuoti ir nelygiu keliu, net per nedidelius griovius. Pasakojama, kad P. Neveravičius Šiauliuose, demonstruodamas šio vežimo privalumus (yra likę žinių, kad tai buvo 1910 m. kovo 26 d.), pats atsisėdo vežimo priekyje ir, vežimui judant, ant pastatyto staliuko gerė arbatą.

Nuo šio išradimo jau praėjo daugiau negu šimtas metų, tačiau keturių ašių važiuoklės prototipu vis dar naudojasi daugelio daugiaašių vilkikų ir puspriekabių, visų aštuonračių mašinų gamintojai, tarp jų ir tie, kurie gamina mažinas kariškiams bei astronautams.

P. Neveravičiaus išradimo autorystė ilgą laiką buvo pamiršta. Ją prikėlė technikos istorijos tyrinėtojas šiauliškis dizaineris Vilius Purnas, archyvuose suradęs aštuonratės važiuoklės patentavimo istoriją.

Aštuonratės važiuoklės draugijos svetainėje, kurioje išsamiai pristatoma ir P. Neveravičiaus asmenybė bei jo išradimai, skyrelyje „Patentavimo trileris“ rašoma, kad „1910-ųjų pavasarį genialus konstruktorius įkūrė „Aštuonračio automobilio draugiją“, tikėdamasis pradėti serijinę aštuonračio gamybą. Tačiau sąlyginai sėkmingu galima vadinti tik pirmąjį žingsnį šio tikslo link. 1907-ųjų spalį P. Neveravičius gavo Rusijos imperijos herbu pažymėtą patentą Nr. 12458. Po ketverių metų dėmesį į šį Lietuvos bajoro išradimą atkreipė rusų inžinierius Engelmejeris, rašydamas Peterburgo Lebenceno fabrikanas.

Vokietijos pramonininkai, sužinoję apie šį P. Neveravičiaus išradimą, konstruktoriui už jį pasiūlė iš tiesų milžinišką sumą – 150 tūkstančių aukso rublių. Tačiau šis, puoselėdamas viltį pats pradėti gaminti tokio tipo automobilį, pinigų atsisakė ir patento nepardavė. Tai, ko gera, buvo didžiausia Nemakščių bajoro klaida – išradimą pardavęs jis neabejotinai būtų išgarsėjęs visoje Europoje, pelnęs oficialų aštuonračio automobilio konstruktoriaus titulą ir pamatęs serijiniu būdu pagamintą savo mechanizmo versiją.

Deja, atsisakius bendradarbiauti su vokiečiais, viskas tuo ir baigėsi. Viltis pačiam pradėti gaminti originaliąją važiuoklę sužlugdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Jo metu P. Neveravičiaus sukonstruotas prototipas buvo sunaikintas.

Po karo išradėjas grįžo į gimtinę ir dar kartą ėmėsi konstruoti mechanizmą, tobulesnį už pirmąjį. Dabar jis buvo varomas ne sukamo rato, o įtaiso, panašaus į vandens siurbį, pumpuojamo keturių vyrų.

Naujuoju aštuonračiu P. Neveravičius bandė sudominti Lietuvos inžinierius. 1930 m. rugpjūčio mėnesį jis gavo Lietuvos valstybinį patentą ir važiuoklę įregistravo Lietuvos autoklube. Tačiau paramos ar bent moralinio palaikymo iš to meto Kauno inžinierių nesu-

Pšemislovas
Neveravičius.
Nuotraukos
autorius
nežinomas

laukė. Šie pareiškė, kad aštuonratis yra pernelyg griezdiškas ir neatitinka bendrų pramonės raidos tendencijų – anuomet daugelis konstruktorių stengėsi kurti kuo mažesnius automobilius...

Intuityviai suvokdamas savo darbo vertę, P. Neveravičius bandė rasti paramos užsienyje. Jis pradėjo susirašinėti su Anglijos patentų biuru „Salters Hall Court“ Londone. Biuras pažadėjo aštuonratį užpatentuoti, paprašė tam tikros sumos pinigų ir paaikškinimų. Konstruktorius net 4 kartus siuntė pinigus, bet 1931-ųjų vasarą sulaukė atsakymo, kad panašaus išradimo patentas išduotas Britanijos piliečiui.

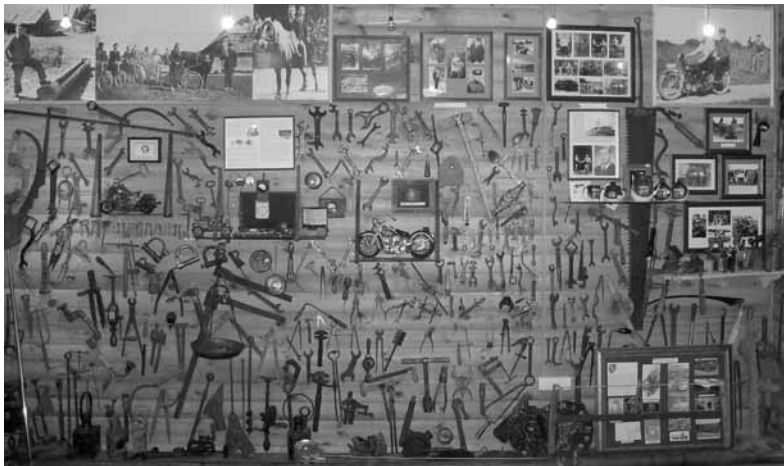
Ar taip buvo iš tiesų, ar britai paprasčiausiai apmulkinavo savoms konstruktorių iš Lietuvos ir pasisavino jo išradimą, šiandien galima tik spėlioti. Aišku tik tai, kad P. Neveravičius neabejotinai bent pusę amžiaus aplenkė laiką ir pirmasis pasaulyje pagamino aštuonratę važiuoklę.

Daugiau žinių apie P. Neveravičių yra pateikta 2002 m. vasario 21 d. leidinyje „Voruta“ (Nr. 3 (501), p. 3) išspausdintoje Antano Girčio publikacijoje „Paskutinieji Nemakščių bajorai“. Joje rašoma, kad šiose apylinkėse bajorams Neveravičiams „priklausė dabar esančios Paežerio, Pužų, Legotiškės, Macalių, Užkalnių kaimų žemės. Senelis Neveravičius paliko dvarą dviem savo sūnams: Fabijonui ir Pšemislovui. Pastarasis apsigyveno molio krėstame name, žmonių vadinamame palivarku. Į šį kiemą prie kelio esančioje rodyklėje užrašyta – Julinai. Pšemislovas buvo likimo apdovano- tas konstruktoriaus talentu.“

Pirmojo pasaulinio karo metais P. Neveravičius su šeima buvo pasitraukę į Rusiją. Lietuvoje paliktą aštuonratį žmonės išmontavo, jo dalis ėmė naudoti savo reikmėms. Po karo Neveravičiai sugrįžo į Julinų dvarelį, kuris yra Pužų kaime. Įsikūręs čia, P. Neveravičius iš naujo ėmėsi konstruoti aštuonratį, kuris buvo kiek tobulesnis už pirmąjį.

Išlikusioje ikonografijoje P. Neveravičius įamžintas su vešlia

(Nukelta į 22 p.)

Nemakščių muziejaus ekspozicijos fragmentai

(Atkelta iš 21 p.)

barzda. Anot senųjų Nemakščių gyventojų, jis buvęs kiek panašus į daktarą Joną Basanavičių. Jo dukros Julija ir Jadvyga nuėjo tėvelio pramintu keliu – įsigijo inžinierių išsilavinimą, dirbo Kaune ir Peterburge. Trečioji dukra Aleksandra šeimininkavo gimtinėje.

Tiek P. Neveravičius, tiek ir jo giminės bajorai šiose apylinkėse garsėjo kaip pažangūs žmonės. Neveravičiai esą pirmieji įvedę činšą, mažinę lažo dienas, pigiau nuomoję žemę. Apie tai išsamiai yra aprašęs Pšemislovo Neveravičiaus brolio Fabijono sūnus Fabijonas Neveravičius (g. 1900 m. liepos 19 d. Pužų dvarelyje).

P. Neveravičius paskutiniaisiais savo gyvenimo metais dažniausiai gyvendavo Kaune pas savo dukrą, o į Pužus atvykdavo tik vasarą. Mirė jis 1936 m. Kaune. Palaidotas Nemakščių kapinėse. Jo amžinojo poilsio vietą puošia antkapinis L. Butkienės sukurtas paminklas. P. Neveravičiaus gimtinėje planuojama pastatyti paminklinį akmenį aštuonračio autoriui.

„JUS KVIĘČIA RASEINIŲ KRAŠTO MUZIEJŲ LOBIAI“

2012 m. birželio 6 d. Raseinių turizmo ir verslo informacijos centras Nemakščių technikos muziejuje surengė rajono kultūrinio turizmo sezono atidarymą ir Muziejų metams skirtą

renginį „Jus kviečia Raseinių krašto muziejų lobiai“. Į tokią turizmo sezono atidarymo šventę šis centras visuomenę pakvietė jau trečią kartą. Ją pradėjo Raseinių rajono savivaldybės meras Remigijus Ačas ir VšĮ „Raseinių turizmo ir verslo informacijos centras“ direktorius Benediktas Siliūnas. Su svarbiausiais turistų traukos objektais Raseinių rajone dalyvius supažindino šio centro vadybininkė Renata Žagminaitė. Raseinių krašto istorijos muziejaus direktorė Birutė Kulpinskaitė susirinkusiesiems papasakojo apie Raseinių krašto muziejuose sukauptus ir saugomus kultūros paveldo objektus. Dubysos regioninio parko direkcijos direktorius Vygantas Kilčauskas apžvelgė Vandens turizmo galimybes Dubysos regioniniame parke. Nemakščių technikos muziejaus šeimininkai supažindino su muziejaus istorija, veikla, ateities vizijomis ir eksponuojamais technikos stebuklais. Muziejuje, be technikos eksponatų, rodomos ir originaliai įrengtos XX a. pradžios kalvio, bat-siuvio, siuvėjo, audėjos darbo patalpos ir tuo laikotarpiu naudoti jų darbo įrankiai.

Renginio dalyviai turėjo gerą progą išsamiai susipažinti su muziejaus ekspozicija, medinės architektūros fotografijų bei geologijos parodomis, pasmaguriant žemaitiškų vaisių, vadovaujant Raseinių muziejūninkėms, pademonstruoti savo meninius gabumus lipdymo iš molio pamokoje, o rankų ir akies taiklumą išmėginti šaudymo iš lanko, smiginio, pasagų mėtymo varžybose. Kalvėje buvo galima prisiminti senąsias kalvystės tradicijas. Po pietų šventės dalyvius koncertu nudžiugino Kastytis Petryla. Renginyje dalyvavo ir būrelis svečių iš Estijos (Raplos miesto turizmo srities atstovai), Kauno turizmo informacijos centro darbuotojai, iš Viduklės kilęs alpinistas Vladas Vitkauskas, daug kitų garbingų svečių.

Nemakščių technikos muziejus gražiai skleidžia savo veiklos sparnus ir kelia atmintį apie iškilus šio krašto žmones.

LITERATŪRA:

1. Internetinis leidinys „Aštuonračio važiuklės draugija“ www.astuonratlis.lt